

Nem ifjúsági mű, és nem lelki épülést célzó olvasmány, hanem egy szent életnek változatos viszonyok között folyó története a világesemények és Róma középpontjába állítva. E miatt nehéz megállapítani, mi több és sikerültebb e munkában: a valóság rajza-e, vagy a képzeletalkotta részletek. A szerző rendkívül sok és különféle jellegű forrásból merítette a könyv anyagát, és forrásműveinek áttekintése is fölötte tanulságos. A feldolgozásban és megírásban inkább a tudós érvényesül, mint a szépíró, bár e téren való hivatottságának is nem egy helyen adja fényes jelét. Érdekes, gondolkodtató, egyben nyugtalanító a mű: az emberi sorsok irányításában jók és gonoszak egyaránt résztvesznek, és éppen ezért ez minden időben nagyon emberi módon és eszközökkel történik.

Agárdi László.

Szalay Gyula: A Vörösmarty Önképzőkör (Budai Önképzőkör Egylet) története 1862–1939. Budapest, 1939. 8-r., 31 l.

Ez a kedves és érdekesen megírt füzet, címe szerint, egy majdnem nyolcvaneztendős önképzőkör történetét beszéli el. Szerzője, Szalay Gyula, egy terjedelmes kötetben már megírta az iskola történetét is, amelynek kebelében az ifjúsági kör alakult és él: a fővárosnak legrégebb gimnáziuma ez, amelyet 1687-ben a Jézustársaság alapított s amely ma, mint II. ker. kir. egyetemi kat. gimnázium tölti be nevelő és oktató hivatását. Önképzőkörének mégsem az a legnagyobb jelentősége, hogy Budapest legelőkelőbb középiskolájává volt, hanem a nemzeti szempontból fontos feladat, amelyet hosszú időn át teljesített.

Kazinczy születésének évszázados ünnepe (1859), mint ismeretes, a nemzeti összefogásnak tiszteletreméltó, néma tüntetése volt, amelynek hatására az iskola ifjúságában is fellobbant a cselekvés vágya: egy évvel utóbb a magyar nyelv, irodalom és történelem ismertetését folyamodvánnyal kérte az akkor még német tanári kartól. Rideg és kemény visszautasítás volt a válasz. De a röviddel utána megjelent októberi diploma, bármily messze állt is még ezeréves alkotmányunk szellemétől, szabadabb levegőt teremtett, ezt a tanári kart eltávolította, s 1862 őszén az új tanári kar engedélyt adott az ifjúságnak a magyar nyelv művelésére és irodalmi tevékenységre. Így született meg a *Budai Önképző Egylet*. Első működésében éppen olyan önálló volt, mint az önképzőkörök ősei: a Kis János alapította soproni Magyar Társaság, az eperjesi Önképző Társulat, vagy a pataki Nándor vármegye. De míg ez utóbbiak vezetésében főiskolai hallgatók vitték a főszerepet, így autonóm szellemük szinte magától értetődött, ezáltal egy középiskola diákjairól volt szó, akik egyrészt tíz esztendő múlva már parlamentesdít kezdtek játszani, akkora függetlenségre törekedtek, másrészt nyomtatott évkönyvet adtak ki. Ennek az önállóságra való törekvésnek különös jelentőséget kölcsönzött az önképzés feladataival párhuzamosan fejlődött egy másik hivatástudat is; a javarészeben német anyanyelvű budai polgárságnak legalább a légkörét kezdték magyar kultúrával telíteni. Érzelmekben ez a polgárság úgyis hazafias volt. Ezt bizonyítja, hogy az ő német anyanyelvű gyermekeik tették a gimnázium tanulóinak többségét s ezeknek alakítása

volt az Önképző Egylet. A magukkal hozott magyar szellem az iskolában magyar nyelven nyilatkozott is meg és centripetálisan terjesztette a magyar nyelv uralomra juttatását. Talán ez volt az önképzőkörnek nagyobbik, de mindenesetre egyetemesebb jelentősége.

A másikat, magát az önképzést sem kicsinyelhetjük, ha a közben *Vörösmarty Önképzőkörre* alakult »egylet« vezető-tanárainak, ifjúsági vezetőinek s tagjainak névsorát és munkásságát, s magának a körnek történetét nézzük. Tudományos vagy politikai közéletünknek sok-sok későbbi kiválósága itt kapta az első ösztönzést írói kísérletekre, vagy itt eszmélt tehetségének tudatára és irányára, s olyan vezető-tanárok lelkes támogatásával, mint aminők Szamosi János, Jancsó Benedek, Bartha József (közöttük van folyóiratunk szerkesztője is) voltak, Timon Ákos, Péterfy Jenő, Szász Károly, Erdélyi Pál, Wälder Gyula, Csánky Dénes, Kállay Miklós, vagy Darányi Ignác, Lukács György, Bartha Richárd, Bárczy István, Tasnádi Nagy András, Huszár Aladár és még sok százan itt bontogatták szárnyaikat. Megkapóan kedves olvasnunk, hogy 1894-ben, nyolcadikos korában Pauler Ákos »mint szépirodalmi bíráló Vojnovich Gézával együtt bírált több pályaművet — épen folyóiratunk szerkesztője volt a fiatal tanárelnök — s hogy Pauler Ákosnak *Mathematikai elemek kérdése a pszichológiában* c. értekezését »dícséretre méltatta a kör«. A mozaik-képeken, amelyeket a kör története összerakosgat, még csak ígéretek és remények festik a színeket; azóta sok minden a történelemé lett, sőt történelem lett. Helyénvaló volt a multnak fölelevenítése, Szalay Gyula hasznos és rokonszenves munkát végzett; sok fáradozásának és kutatásának eredménye egy mindenképpen érdekes füzet, amelyet szíves szeretettel köszöntünk.

Gálos Rezső.

Barta Ilona: Az erkölcsi movitáció vizsgálata a gyermekkorban. (Közlemények a Ferencz József-Tudományegyetem Pedagógiai-Lélektani. Intézetéből. 45. szám.) Szeged, 1940. 8-r. 75 l.

A gyermek erkölcsi fejlődésének vizsgálata egyre jobban előtérbe lép. Ma már elég gazdagnak mondható a kísérleti alapon nyugvó és a gyermek erkölcsi fejlődését tárgyaló irodalom. Az előttünk levő bölcsészettudományi értekezés szintén ezt a kérdést vizsgálja.

A dolgozat tagozódása a következő: Az I. részben az *erkölcsi tesztek történeti fejlődését* (5—18. l.) kapjuk. Az erkölcsi próbák nagyrésze az intelligencia-tesztekből származik. Ilyeneknek tekinthető a definíciós rendszer, a megkülönböztető kérdések eljárása és a képtesztekkel való vizsgálódás. A későbbi eljárások függetlenek az intelligencia-vizsgálatoktól és közvetlenül az erkölcsi érzületre vonatkoznak. Lényegük, hogy lelki konfliktus elé állítják a kísérleti személyt. Ezekben a vizsgálatokban a fejlődést az mutatja, hogy az erkölcsi belátás és ítélőerő mellett a konkrét cselekedeteket is érintik.

A II. fejezet az *erkölcsiségi tesztek krilikai áttekintését* (19—33. l.) nyújtja. A jó erkölcsi teszt követelményei ugyanazok, amelyek általában minden tesztnél fennállanak. Míg az erkölcsi érzület és érzék vizsgálata csak a jelenre ad felvilágosítást, addig azok a próbák, amelyek az erkölcsi visel-